

language and culture studies, which has made it actual. The semantic analysis shows that the PhUs of the languages under consideration can be divided into two big groups, such, as 1) the PhUs, whose meanings consist in precision of doing various acts or work; 2) the PhUs, which contain in their meanings precision in terms of time and the expectation involved. A more detailed classification shows that both in the German and the Ukrainian lingual cultures, the concept of «punctuality» is closely connected with such concepts as precision, time, expectation, haste, being late as well as with a number of accompanying qualities (such as negligence, irresponsibility, sluggishness, laze). Thus the attempt of the revelation of the concept's «punctuality» specifics in language cognition of German and Ukrainian people created, particularly, by means of phraseology has been undertaken.

Key words: phraseology, phraseological units, lingual and cultural studies, concept of «punctuality», German/Ukrainian lingual culture.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Морєва Г. Г.

УДК 81'373.612.2:398.4

К. В. Кіреєнко

КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА КОХАННЯ ↔ ХВОРОБА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ ФОЛЬКЛОРНО-МАГІЧНИХ КАРТИНАХ СВІТУ

Метафора є найпродуктивнішим креативним засобом збагачення мови, виявом мовної економії, семіотичною закономірністю, що виявляється у використанні знаків однієї концептуальної сфери на позначення іншої, уподібненої до неї в якомусь відношенні. У когнітивній лінгвістиці найбільш поширеною є діяльнісна теорія концептуальної метафори, розроблена американськими мовознавцями Дж. Лакоффом і М. Джонсоном в аспекті постульованої ними досвідної (експірієнталістської) парадигми. Згідно з їхньою теорією, метафора притаманна повсякденній мові й мисленню людини, а не лише художньому дискурсу, і керується набутим у процесі спільної діяльності етносу досвідом [1, с. 97–101]. Пропонована розвідка є частиною комплексного лінгвістичного дослідження і має на меті виявити когнітивні ознаки концепту КОХАННЯ в українській та англійській фольклорно-магічних картинах світу, які реалізують концептуальну метафору КОХАННЯ ↔ ХВОРОБА. Матеріалом аналізу послужили тексти збірок замовлянь «*Ви, зорі-зоричі...: Українська народна магічна поезія: (Замовляння)*», «*Словесна магія українців*», «*Українські*

замовляння», «Love: Spells and Rituals for Love and Relationships» [2; 3; 4; 5].

Насамперед звернемося до опису концепту КОХАННЯ в науковій картині світу. Серед теорій виникнення кохання і сексуального потягу особливе місце належить біологічній концепції американського психіатра Майкла Лейбовіца, яка ґрунтується на засадах психофізіології. Згідно з нею в мозковій структурі (гіпоталамусі) виробляються молекули фенілетаміну (ФЕА), які викликають відчуття ейфорії, піднесеності та радості. Коли людина відчуває статевий потяг, цими молекулами насичуються нейрони лімбічної системи, що стимулює емоційну активність. У закоханих настає стан, подібний до стану після вживання наркотиків. Партнери відчувають піднесення життєвих сил, жвавість, безрозсудність, легкодумство, оптимізм. Розірвання в цей час стосунків може викликати страждання, депресивний стан [6, с. 147–148]. Автор «песимістичної» моделі кохання Л. Каслер констатує, що кохання як емоція не має специфічних, властивих лише йому фізіологічних проявів. Воно постає сукупністю різних емоцій, серед яких домінуючу роль відіграє страх, зокрема страх втратити джерело задоволення своїх потреб. Таким чином, закоханість у когось (постійний страх втратити його) робить людину підневільною, залежною, тривожною, заважає її особистісному розвитку. Закохана людина ставиться до об'єкта свого кохання вкрай амбівалентно. Вона одночасно відчуває до нього й позитивні почуття, наприклад вдячність як до джерела життєво важливих благ (перш за все психологічних), і негативні – ненавидить його як того, хто має над нею владу й може у будь-який момент припинити підкріплення. Дійсно вільна людина, на думку Л. Каслера, – це людина, яка не відчуває кохання [7, с. 11]. Американський соціолог Джон-Алан Лі, модифікувавши давньогрецьку класифікацію, виокремлює шість типів кохання, одним з яких є манія – потужна пристрастність закоханих, ненаситність у володінні один одним. Людина, яка маніакально кохає, або піднімається на пік екстазу, або скочується у безодню відчаю. Почуття злету і падіння породжує запаморочення свідомості, збуджує душу, а в певні моменти вселяє почуття завмирання [6, с. 142–143].

Проаналізувавши любовні замовляння, ми виявили такі когнітивні ознаки (семи) концепту КОХАННЯ, що реалізують концептуальну метафору КОХАННЯ ↔ ХВОРОБА в українській та англійській фольклорно-магічних картинах світу:

1) Сема «**кохання та вірність внаслідок оп'яніння**»:

Я свого чоловіка золотим замком замикала, срібні ключі поховала, одварівкою напоїла, щоб нас друга не розлучила [3, с. 77–78].

2) Сема «**печаль**»:

Ви, зорі-зоряниці/зірниці, вас на небі три сестриці: одна нудна, друга привітна, а третя печальна [4, с. 39].

3) Сема «**томління, ловлення**»:

Полежи ж ти, огненний бугало, до козака у двір. Де ти його спобіжиши, де ти його заскочиши: чи в лузі, чи в дорозі, чи в наїдках, чи в напитках, чи у вечері, чи у постелі, - учепися ти йому за серце, **затоми ти його**, зануди, запали ти його; щоб він трясся і трепетався душею і тілом за мною, народженою, хрещеною, молитвяною дівчиною Марією, щоб він мене не запив, не заїв і з іншими не загуляв, усе мене на помислах мав [4, с. 41–42].

4) Сема «**нудьга, апатія, тужіння за об'єктом кохання**»:

Місяцю молодий, ти як серп золотий! Хай тобі буде на підлов'я. А мені – на здоров'я! Є у тебе три сестриці: Запека, **зануда**, заvara. Ти запеку запечи, **Ти зануду зануди**, Ти завару завари, А до мене милого, коханого приведи! [2, с. 222].

For you I yearn, for me you burn [5, с. 12].

(За тобою я **тужу**, за мною ти палаєш.)

5) Сема «**неспокій (неможливість лежати, сидіти спокійно)**»:

Нехай (ім'я чоловіка) без (ім'я жінки), родженої, хрещеної, молитвеної, не зможе ні пити, ні їсти, **ні лягти, ні сісти. Як спить – розбудить, лежить – підніміть, до (ім'я жінки) приведить.** Як (ім'я чоловіка) не обійдеться без ніг, без очей, без рук, без рум'яного лиця, без щирого серця, так щоб (ім'я чоловіка) не обходився без (ім'я жінки), щоб він до (ім'я жінки) біг і кохав [3, с. 76–77].

Let her neither rest nor sleep until she turns to me [5, с. 19]. (**Не дайте їй ні спокою, ні сна**, доки вона не повернеться до мене.)

6) Сема «**відсутність апетиту й спраги**»:

Беріть голки і шпильки, гордове каміння, бийте його і печіть, паліть і нудить; не дайте йому ні спати, ні лежати, **ні їсти, ні пити** – других любить [4, с. 39].

7) Сема «**безсоння**»:

Як голубу без очей, так би тобі, раба Божя Марія, **за мною без ночей** [4, с. 46].

Let her neither rest nor sleep until she turns to me! [5, с. 19]. (**Не дайте їй ні спокою, ні сна**, доки вона не повернеться до мене.)

8) Сема «**трясіння (трясіння й трепет душі й тіла, трясіння нечистою силою)**»:

Трясу, тряску кладкою, кладка водою, а вода купиною, а купина чортами, а чорти козаком Іваном, щоб його трясли, трясли та й до мене принесли, до народженої, хрещеної, молитв'яної раби Божої дівчини Марії [4, с. 48].

9) Сема «**сухість**»:

А ви, зорі-зоряниці, ви три сестриці. Ваш возик золотенький, коник вороненький, по всім світу проїжджали, всіх мужиків чарували, чаруйте родженого, хрещеного, молитвеного (ім'я). Єдна зоря – зануда, друга зоря – **засуха**, третя – **запека** [3, с. 77–78].

10) Сема «**печія, вар, палання**»:

Щоб тебе за мною так пекло, як пече вогонь той віск [4, с. 47].

Як сесь ся мід пече у керечуні, так би тебе, (Іване) пекло серце за мною [2, с. 227].

Hot he / she is. Passion he / she cannot deny. Hot without knowing the reason why [5, с. 15]. (Гарячий він. Пристрасть не може заперечити. Збуджений, не знаючи причини.)

11) Сема «біль»:

Беріть голки і шпильки, гордове каміння, бийте його і печіть, паліть і нудить; не дайте йому ні спать, ні лежать, ні їсти, ні пить – других любить [4, с. 39].

Needle in the flame, needle of fire pierce his thoughts, make him writhe and agonize, till his heart turns back to me [5, с. 25].

(Голка у полум'ї, голка вогню пронизує його думки, примушує його корчитися, судомити, мучитися в агонії, аж поки його серце знову не повернеться до мене.)

12) Сема «страждання, тяжкість, тиск за відсутності об'єкта кохання поблизу»:

Як тій сорочці тяжко під тим тяском, так би тобі (Іване) тяжко було без мене [2, с. 225].

13) Сема «божевілля»:

Щоб ти день і ніч думав про мене, з ума зіходив, умірав за мною, як риба за водою (назвати тричі на імення). Викликаю тебе, ібо духом мервець я, зізду з небес, очаровую тебе (знов тричі назват на імення). Щоб ти і їжею не заїв, і водою не запив, і сном не заснув, та все думав про мене (назва дівчачого імені) вовік віка [2, с. 234].

14) Сема «невиліковність»:

Щоб пив – не запив, щоб спав – недоспав. Рождений, хрещений, молитвенний (ім'я) до родженої, хрещеної, молитвеної (ім'я) прилітав [3, с. 77–78].

15) Сема «неможливість забути об'єкт кохання з іншою людиною, полюбити іншу людину»:

«Добрий вечір тобі на вечерино». – «Здорова, народженна, молитвенна, хрещена». – «У тебе кінь Халамин, у мене син Саламин. Візьми коня Халамина, та посади Саламина; меч йому дай у руки, пошли його на села, на города та на болота, на усякі міста; де його спобіжиши, де його заскочиши, там його січи, там його нуди, там йому не дай ні спать, ні лежать, ні нити, ні їсти, ні пить, ні інших любить. Щоб в цей час і минуту до мене прибув народжений, хрещений і молитвований Іван до дівчини Марії» [4, с. 43].

16) Сема «смерть»:

Щоб ти день і ніч думав про мене, з ума зіходив, умірав за мною, як риба за водою (назвати тричі на імення). Викликаю тебе, ібо духом мервець я, зізду з небес, очаровую тебе (знов тричі назват на імення). Щоб ти і їжею не заїв, і водою не запив, і сном не заснув, та все думав про мене (назва дівчачого імені) вовік віка [2, с. 234].

Як дуже зілля кипить, – милий поверх дерева летить; як не дуже – о половині дерева, і так поб'єця [2, с. 230].

Отже, в українській фольклорно-магічній картині світу концептуальну метафору КОХАННЯ ↔ ХВОРОБА актуалізують 16 сем концепту КОХАННЯ, у той час коли в семантичній структурі концепту LOVE сем-реалізаторів досліджуваної метафори лише 5.

Список використаної літератури

- 1. Селіванова О. О.** Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
- 2. Ви, зорі-зориці...** : Українська народна магічна поезія : (Замовляння) / [упоряд. М. Г. Василенко, Т. М. Шевчук]. – К. : Молодь, 1991. – 336 с.
- 3. Словесна магія українців** [Текст] / упоряд. В. П. Фісун. – К. : Бібліотека українця, 1998. – 104 с.
- 4. Українські замовляння** / [упоряд. М. Н. Москаленко ; авт. передм. М. О. Новикова]. – К. : Дніпро, 1993. – 309 с.
- 5. Love : Spells & Rituals for Love & Relationships / Talismagick : Magick for a Modern World** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scribd.com/doc/2976889/Book-of-Love-Spells>.
- 6. Діденко С. В.** Психологія сексуальності : підруч. / С. В. Діденко, О. С. Козлова. – К. : Академвидав, 2009. – 304 с. (Серія «Альма-матер»).
- 7. Целуйко В. М.** Психология нетрадиционной любви : Как разобраться в своем сексуальном поведении / Валентина Целуйко. – Екатеринбург : У-Фактория ; М. : АСТ МОСКВА, 2008. – 320 с. – (Семья, Психолог и Я).

Кіреєнко К. В. Концептуальна метафора кохання ↔ хвороба в українській та англійській фольклорно-магічних картинах світу

Стаття присвячена когнітивному аналізу українських та англійських любовних замовлянь з метою виявлення ознак концепту «кохання», які реалізують концептуальну метафору кохання ↔ хвороба у сакральних текстах вербальної магічної традиції. Автор статті, проаналізувавши існуючі психологічні концепції кохання і тексти замовлянь, доходить висновку, що в українській фольклорно-магічній картині світу досліджувану метафору актуалізують 16 сем концепту «кохання», у той час коли в англійській – лише 5.

Ключові слова: вербальна магія, замовляння, фольклор, картина світу, концептуальний аналіз, концептуальна метафора.

Киреєнко Е. В. Концептуальная метафора любовь ↔ болезнь в украинской и английской фольклорно-магических картинах мира

Статья посвящена когнитивному анализу украинских и английских любовных заговоров с целью определения признаков концепта «любовь», которые реализуют концептуальную метафору любовь ↔ болезнь в сакральных текстах вербальной магической традиции. Автор статьи, проанализировав существующие психологические концепции любви и тексты заговоров, приходит к

выводу, що в українській фольклорно-магічній картині світу досліджувану метафору актуалізують 16 сем концепта «любов», в той час як в англійській – лише 5.

Ключевые слова: вербальна магія, заговори, фольклор, картина світу, концептуальний аналіз, концептуальна метафора.

Kireienko K. V. Conceptual Metaphor Love ↔ Illness in the Ukrainian and English Folklore-Magical World Models

The article focuses on the cognitive analysis of the Ukrainian and English love spells for the purpose of determination of conceptual features of «love» that realize the conceptual metaphor love ↔ illness in the sacred texts of the verbal magic tradition. The existing psychological theories of love and the love charms themselves are analyzed. The manic love theory of the American scientist John Lee finds its greatest manifestation in love spells. Manic lovers speak of their partners in possessives and superlatives and feel the need for their partners. They are often anxious and insecure, and can be extremely jealous. Sex for them is a reassurance of love. The author of the article concludes that in the Ukrainian folklore and magical world model 16 semes of the concept of «love» actualize the conceptual metaphor love ↔ illness, namely intoxication, sadness, languor, apathy, restlessness, absence of appetite and thirst, insomnia, trembling, dryness, fever, pain, heaviness, madness, incurability, inability to forget the object of love with other person, inability to fall in love with other person, and death. In the English folklore and magical world model only 5 semes of the concept LOVE actualize the conceptual metaphor love ↔ illness, namely apathy, restlessness, insomnia, fever, and pain.

Key words: verbal magic, spells, folklore, world model, conceptual analysis, conceptual metaphor.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Зеленько А. С.

УДК 811.111'42

С. О. Краціло

**РЕАЛІЗАЦІЯ СКРИПТУ «ШЛЮБ»
(на матеріалі роману Ентоні Троллопа «Як ми тепер живемо»)**

Як дитина під час онтогенезу, так і людство під час свого розвитку, усвідомлює та осмислює дійсність. Концептуалізація дійсності полягає в тому, що свідомість людини, виділяючи в об'єктивній чи суб'єктивній (мисленнєвій) діяльності певну окрему область, осмислює її, виділяючи її відмінні ознаки і підводячи її під певний клас явищ [1, с. 121].